

ADINA CHIRILĂ (ed.), *Omul de cuvânt. In honorem Gheorghe Chivu*, Iași, Editura Universității Alexandru Ioan Cuza, 2017, 583 p.

Renumit filolog și bun cunoscător al vechilor scrieri în limba română, dar și mentor al multor generații de studenți, Gheorghe Chivu este un remarcabil exponent al lingvisticii românești și un veritabil om de cultură. Imaginea pleneră a personalității sale este reliefată de numeroasele studii, articole, recenzii, note bibliografice și volume scrise de-a lungul a aproape o jumătate de secol de activitate științifică și didactică. În acord cu acestea, volumul omagial *Omul de cuvânt. In honorem Gheorghe Chivu*, apărut în 2017 la Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, reflectă pasiunea și dăruirea permanentă a cercetătorului în descifrarea tainelor limbii.

În cele 583 de pagini ale tomului se regăsesc lucrări a peste 40 de autori, grupate în două secțiuni: „Profesorii” și „Prietenii și colaboratorii”, precedate de un „Cuvânt-înainte” semnat de Adina Chirilă, în care editorul, conferențiar la Facultatea de Litere, Istorie și Teologie a Universității de Vest din Timișoara, conturează profilul distinsului profesor și cercetător septuagenar, oferind informații despre îndrumătorii care au contribuit la formarea „unui filolog autentic” (p. 9) și despre activitatea sa științifică, cuvânt urmat de o listă bibliografică a publicațiilor acestuia. Cititorul are, astfel, posibilitatea de a descoperi vastitatea și bogăția temelor abordate în cercetările Domniei Sale. Lucrările acoperă un spectru larg de preocupări din domeniile: dialectologie și fonetică (*Elemente regionale în limba periodicelor muntene din secolul al XIX-lea*, 1972; *Vechile lexicoane românești și cercetarea variantelor teritoriale ale limbii române*, 2008), etimologie și istoria limbii (*Cuvinte de origine italiană într-un manuscris din prima jumătate a secolului al XVIII-lea*, 1983; *Istoria limbii române literare. Epoca veche (1532–1780)*, 1997), textologie, lexicografie și lexicologie (*Codex Sturdzanus. Studiu lingvistic, studiu filologic, ediție de text și indice de cuvinte*, 1993; *Dictionarium valachico-latinum. Primul dicționar al limbii române*, 2008), gramatică (*Institutiones linguae valachicae. Prima gramatică a limbii române scrisă în limba latină*, 2001), stilistică (*Limba română – de la primele texte până la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Variantele stilistice*, 2000), onomastică (*Numele dracilor în traducerea românească a „Divinei comedii”*, 2015), limbaj liturgic (*Limbajul bisericesc între respectarea tradiției și necesitatea înnoirii*, 2003), beletristică (G. Coșbuc, *Opere I. Poezii*, 2006) etc.

Decodarea configurațiilor ce desăvârșesc personalitatea omului de cultură se realizează și prin intermediul titlului volumului, sintagma „omul de cuvânt” relevând trăsăturile alese ale unui cercetător de mare autoritate. Răbdarea și perseverența de a căuta cele mai potrivite surse bibliografice, rigoarea și respectul pentru adevăr în elaborarea lucrărilor, devotamentul și generozitatea eminentului profesor au conferit și conferă valoare operei sale științifice, atrăgând prețuirea comunității academice, a colaboratorilor, prietenilor și discipolilor săi.

Secțiunea „Profesorii” cuprinde patru contribuții care au la bază fie referințe teoretice despre istoria limbii române și modalități de construcție și evoluție a sistemului denominativ românesc, fie opinii despre cercetarea lexicului din perspectivă structuralistă și etimologică. Studiul de teorie lingvistică *Ideii de lingvistică teoretică în publicistica lui Eminescu*, scris de academicianul Grigore Brâncuș, aduce în atenție câteva dintre preocupările marelui poet, interesat de cunoașterea unor scrieri vechi prin care se poate determina evoluția limbii române, care „trebuie să fie în acord cu structurile ei genetice” (p. 34). Articolul de onomastică *Din istoria numelor duble de persoană în româna veche*, al Floricăi Dimitrescu, face o radiografie pertinentă și amănunțită a evoluției numelor proprii românești din secolele al XIV-lea – al XVI-lea, având ca sursă bibliografică lucrarea lui Gh. Mihăilă, *Dicționar al limbii române vechi (sfârșitul sec. X – începutul sec. XVI)*. Valeria Guțu Romalo, reprezentantă de seamă a structuralismului lingvistic, reactivează în memoria publicului formula

propusă de R. Meringer „cuvinte și lucruri”, care, în opinia autoarei, promova la începutul secolului XX „o modalitate de studiere istorică a lexicului” (p. 71). Discursul de factură etimologică în interpretarea perechii de lexeme *puer-puradel*, propus de distinsa profesoară și colaboratoare a sărbătoritului, Lucia Wald, se constituie sub forma unei „călătorii identitare” prin mai multe limbi: indiană veche, maghiară, română și prin limbajul romilor. Se observă că analizele unor fapte de limbă, ideile pertinente dar originale și considerațiile filologice ale Magistrului s-au convertit în surse documentare exploatate în majoritatea studiilor din acest volum. Astfel, aria tematică din prima parte a lucrării – axată pe decriptarea unor scrieri și surse bibliografice vechi, având ca puncte de interes originea, formarea și evoluția limbii și culturii române – se îmbogățește în cea de-a doua secțiune.

Cele 41 de contribuții reunite în cea de-a doua parte a tomului, nesistemizate din punctul de vedere al conținutului, aparțin, în mare parte, nume consacrate ale lingvisticii românești și străine, din mari centre universitare, ca Baia Mare, București, Cluj-Napoca, Iași, Constanța, Oradea, Timișoara, Pitești, dar și Oxford (Marea Britanie) și Pavia (Italia). Prin urmare, o serie de articole se constituie într-o adevărată hermeneutică a istoriei și evoluției limbii prin investigarea variațiilor morfologice și sintactice ale semnelor gramaticale sau a productivității unor morfeme în limba română și prin interpretarea distincțiilor dintre unitățile structural-funcționale ale comunicării (Adrian Chircu – *Observații asupra adjectivelor latinești în -abilis tălmăcite pre limbă românească de către Teodor Corbea*; Ioana Costa – *Observații asupra preverbelor și prepozițiilor indo-europene*; Gabriela Pană Dindelegan – *Dubla natură a derivatelor în „-tor”*. *Variație fonomorfologică și sintactică*; Adina Dragomirescu – *Productivitatea vs frecvența claselor de conjugare din limba română în diacronie*; Oliviu Felecan, Nicolae Felecan – *Structură și evoluție sintactică reflectate în prima gramatică românească*; Ștefan Găitănaru – *Considerații despre structura predicatului în limba română*; G. G. Neamțu – *Câteva considerații pe marginea căderii în dizgrație a opoziției propoziție vs frază*; Camelia Stan – *Aspecte ale gramaticalizării articolului definit în limba română*; Rodica Zafiu – *Din terminologia împrumutului lexical: „vorbe radicale”*).

Alte contribuții se focalizează pe sondarea principiilor lexicografice, realizată atât prin explorarea unor câmpuri lexicale, cât și prin identificarea și analiza unor izvoare și metode inedite de investigare a materialului lingvistic (Nistor Bardu – *Elemente de transdisciplinaritate în operele scriitorilor aromâni din secolul al XVIII-lea*; Mircea Ciubotaru – *Izvoare pentru lexicografia românească. Sămile Vistieriei Țării Moldovei (1763–1826)*; Dinu Moscal – *Câmpul lexical și lexicografia*; Eugen Munteanu – *Nicolae Spătarul Milescu, lexicograf? Despre o falsă paternitate literară și despre o ediție ratată*).

Un model rafinat de analiză textuală și pragmatică a discursului religios și omiletic se regăsește în studiile care au ca punct de convergență fie personalități bisericești care au trăit în diferite perioade istorice, fie scrieri biblice (Maria Cătănescu – *Repetiția – forme și funcții în discursul omiletic actual. Cu referire la predicile Părintelui Galeriu*; Daiana Felecan – *Configurații structural-semantice în exordiu și în perorația omiletică. Predicile Cuvânt de învățătură la duminica Lăsatului de Brânză (Didahii), de Antim Ivireanul și Predica în duminica dinaintea Marelui Post, de Nicolae Steinhardt*; Ana-Maria Minuț – *Particularități semantice și flexionare ale substantivelor în versiunea „Nicolae Milescu” a Vechiului Testament (manuscrisul 45)*; Roxana Vieru – *Draghcame – un hapax legomenon în textele biblice românești?*). De asemenea, câteva cercetări investighează probleme particulare de filologie (Eugen Pavel – *Preliminarii la o istorie a criticii textuale românești din epoca modernă*), de lexicologie și lingvistică generală (Alexandru Gafton – *Nume și cunoaștere*) sau de onomastică și toponimie, relevând rolul și importanța accepțiunilor denominative în diferite contexte (ne)convenționale (Maria Aldea – *Denumiri de pești în Lexiconul de la Buda (1825)*; Cosmin Căprioară – *Contribuții la toponimia localităților Miluta, Menți, Văgiulești*; Ștefan Oltean – *Despre statutul numelor proprii în folosirile neconvenționale. Aspecte sintactice și semantice*).

O seamă de lucrări incluse în volum pertractează chestiuni de stil din texte vechi aparținând registrului literar, al terminologiei medicale și culinare și al fenomenelor atmosferice (Alexandru Nicolae – *Manierismul cantemirian și particularitățile de topică*; Oana Uță Bărbulescu – *„Carile ranelor trupului monarhiilor nu tămăduire, ce burzuluiire aduc” sau despre metaforele conceptuale*

implicând trupul și boala în *Istoria ieroglifică*; Stelian Dumistrăcel – *Comunicarea pe teme medico-farmaceutice: termeni de specialitate și discursuri*; Cristina Florescu – *Codex Sturzanus – termeni pentru fenomenele atmosferice*; Ioan Milică – *Registrul culinar: variație textuală și particularități lingvistice*; Mariana Neț – *Unități de măsură inedite în cărțile de bucate românești*). Completând vasta și diversă paletă a ariilor de cercetare filologică din a doua parte a tomului, alte contribuții se încadrează în sfera traductologiei (Magda Jeanrenaud – *FREUD Traducerea discursului psihanalitic. Studiu de caz*; Liliana Soare – *Note pe marginea primului text de mitologie tipărit în limba română*; George Bogdan Țăra – *Despre traducerea psalmilor din Tâlcul evangheliilor*) și a celei de analiză etimologică (Dumitru Loșonți – *Contribuții etimologico-lexicale*; Pál Enikő – *Biografia unui maghiarism: uzul valorile și răspândirea cuvântului alean*).

Excursul științific este întregit de o serie de articole prin care sunt relevate câteva dintre ipostazele „omului de cuvânt”, care e dispus „să-și cultive pasiunea, în ciuda greutăților și lipsei de recunoștință” (p. 186) – ca editor – și care, pentru a-și îndeplini misiunea, „se umilește pe sine într-atât, încât îi investește *avant la lettre* pe cei dornici să se adape de la izvorul cunoașterii (binelui și răului) cu atribute specifice doar celor inițiați” (p. 224) – în ipostaza de preot sau de monah –, dar care, prin activitatea sa civilizatoare, poate fi caracterizat prin aserțiunea *uomo universale* (p. 95) – ca scriitor. Peste toate acestea se suprapune, ca o emblemă, imaginea *omului de litere* „dedicat până la sacrificiu muncii sale” (p. 544), creionată de Vasile D. Țăra și atât de adevărată în cazul lingvistului Gheorghe Chivu.

Dincolo de meritul de a reuni între copertile sale contribuțiile unor cercetători renumiți, lucrarea își probează valoarea științifică prin eterogenitatea temelor abordate, multitudinea informațiilor oferite cititorului și prin acribia autorilor în cercetarea unor fapte de limbă. Toate acestea fac din volumul prezentat un dar prețios oferit cu generozitate, la ceas aniversar, îndrăgitului profesor universitar Gheorghe Chivu, dar și publicului interesat.

IOANA DAVID
Universitatea Tehnică Cluj-Napoca,
Centrul Universitar Nord
Baia Mare, str. Victoriei, 76

ALEXANDRU NICULESCU, *Creștinismul românesc. Studii istorico-filologice*, București, Editura Spandugino, 2017, 506 p.

Lucrarea *Creștinismul românesc. Studii istorico-filologice*, deși lipsită de unitatea structurală la care ne-am așteptat, are o evidentă unitate tematică. Creștinismul este urmărit istoric, de la pătrunderea sa în zonele locuite astăzi de români până la unirea cu Biserica Romei, petrecută în Ardeal, la sfârșitul secolului al XVII-lea (în prima parte, „I. Orient și Occident creștin”), apoi tematic în următoarele trei („II. Barbarii și creștinismul”; „III. *Abba! Pater noster. Pater Hēmōn. Otče Naš. Tatăl nostru*”; și „IV. Maria – Theotókos”), precum și în „Addenda”.

Primul studiu, *Originile creștinismului românesc (sec. III–XVIII)*, din prima parte („I. Orient și Occident creștin”), publicat inițial în revista „Dacoromania”, serie nouă, V–VI, 1999–2000, abordează cronologic evoluția creștinismului pe teritoriile locuite de români; creștinismul antic are două surse: în Scythia Minor el este de origine grecească, orientală și a pătruns în secolul al III-lea, în timp ce în vest el este de origine latină și a pătruns în secolele III–IV; creștinismul medieval stă sub influența Bisericii slave, în timp ce creștinismul modern cunoaște provocările Reformei și Unirea Bisericii Ortodoxe cu Roma (în Transilvania). Poate cel mai interesant capitol este dedicat influenței pe care mișcările Reformei au avut-o asupra cultului ortodox: tipărirea unor catehisme și cărți de cult în limba română, precum și încercarea de a institui slujba în limba română sunt, fără nicio urmă de îndoială, urmări ale ideilor reformatoare. Trebuie remarcat modul în care sunt subliniate consecințele ultime pe care le-a avut Reforma asupra creștinismului românesc: „Totuși, Reforma a avut în mediile